

Грузіна І.А.
к. е. н., доцент,
доцент кафедри менеджменту та бізнесу,
Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця
м. Харків

АНАЛІЗ ТЕНДЕНЦІЙ РОЗВИТКУ СЕРЕДОВИЩА ФУНКЦІОНУВАННЯ УКРАЇНСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

Тенденції розвитку національної економіки визначають сучасний стан середовища функціонування українських організацій. Функціонуючи за об'єктивними законами, національна економіка забезпечує безпеку країни, реалізацію економічних інтересів, раціонально використовуючи наявні ресурси, підвищуючи конкурентоспроможність країни, посилюючи її роль у системі світового господарства.

Сучасні тенденції розвитку національної економіки глибоко досліджуються та всебічно розглядаються вітчизняними науковцями [1 – 11], проте, в умовах світової невизначеності та турбулентності недостатньо розкритими є питання трансформації національної економіки, оцінки впливу різних факторів та пошуку можливостей для розвитку. В умовах глобальних змін ключовими стають питання стабільності економічного розвитку національних економік як середовища функціонування сучасних організацій [3].

Важливими для аналізу економічного розвитку країни є причини, які його зумовлюють, тобто створюють можливості для зростання обсягів виробництва, підвищення ефективності та якості продукції [7]. Серед основних показників аналізу фахівці відзначають динаміку номінального і реального валового внутрішнього продукту (НВВП та РВВП), його галузевої структури, кількість населення, у тому числі, трудових ресурсів та підвищення їх кваліфікаційних характеристик, що є стимулюючим чинником економічного розвитку.

ВВП країни є узагальнюючим показником економічного зростання й, відповідно, економічного розвитку держави. При цьому РВВП відчуває вплив лише зміни обсягів виробництва, без врахування зростання цін, отже, об'єктивно може охарактеризувати економічну діяльність у реальному секторі національної економіки. Згідно до офіційних даних Державної служби статистики України, починаючи з 2012 р. в економіці України спостерігається повільне зростання. Так, НВВП до 2021 р. зріс майже у 4 рази; повільнішими були темпи зростання РВВП – трохи більше, ніж у 3 рази. Тренд руху ВВП – його падіння, зростання та темпи – є головним економічним показником, що традиційно використовується для характеристики стану національної економіки, при визначенні відносного дефіциту державного бюджету, ступеня фінансової залежності країни [4]. Отже, спостерігається покращення стану національної економіки, однак, у даному випадку не можна робити таких однозначних висновків. НВВП визначається за поточними ринковими цінами, які відображують реальний оборот продукту та визначають доходи учасників економічного процесу, що надає можливість аналізувати галузеву структуру економіки, визначати диспропорції між споживанням і нагромадженням та інші макроекономічні співвідношення. Через залежність оцінки від рівня цін неможливо об'єктивно виміряти динаміку обсягів вироблених й використаних товарів і послуг. Науковці порівняння фізичних обсягів макроекономічних показників проводять шляхом нівелювання цінового фактору, що передбачає переоцінку обсягів поточного періоду за постійними цінами [2]. Різниця між НВВП та РВВП демонструє зменшення НВВП за рахунок динаміки цін, починаючи з 7% у 2012 р. та досягаючи 20% у 2021 р. Відставання обсягів РВВП від його номінального значення свідчить про зростання цін на товари й послуги, перевищення величини індексу цін одиниці, дефляції ВВП, тобто його коригування у бік зниження.

Економічне зростання є також індикатором якісного розвитку суспільства, отже, збільшення виробництва має супроводжуватись підвищенням рівня життя населення – поліпшенням матеріального добробуту, розвитком науки, освіти, так само, як і галузей

соціальної інфраструктури, зростання інвестицій в людський капітал із створенням безпечних умов життя і праці, забезпеченням соціальної захищеності безробітних та непрацевдатних [4]. Отже, показником об'єктивної оцінки функціонування національної економіки є зростання ВВП на душу населення, що, відображуючи якість життя громадян, додатково є інструментом порівняння рівнів економічного розвитку різних країн та добробуту їхнього населення. В Україні спостерігається економічне зростання на тлі стійкої тенденції скорочення кількості населення – з 45593,3 тис. осіб у 2012 р. до 41148,9 тис. осіб у 2021 р., тобто майже на 5 млн. осіб (близько 10%) [9, 10]. Зростання РВВП на душу населення коливається у межах 3-5% у 2014-2015 та 2020 р.р. та перевищує 40% у 2016 р. Такі коливання пояснюються не лише зростанням ВВП, а й зниженням чисельності населення: майже на 6% та близько 1,5% у 2014 та 2021 р.р. відповідно. Виключенням став 2016 рік, коли зниження чисельності населення складає 0,4% при суттєвому зростанні показника РВВП на душу населення. Однак, не завжди скорочення чисельності наявного населення в Україні обумовлене природними наслідками перевищення смертності над народжуваністю, часто пояснення полягає у відтоці його найактивнішої частини за кордон, що негативно позначається на якості робочої сили. Це обумовлює загрозову нестачу в Україні висококваліфікованих кадрів у стратегічно важливих сферах економіки. Значення ВВП на душу населення в Україні, що характеризує стійкість національної економіки до негативних внутрішніх та зовнішніх впливів, суттєво програє середньому його рівню у розвинутих країнах. Так, у 2012 р. ВВП України на душу населення у перерахунку на долл. США склав 3,58 тис. дол., у 2021 р. його рівень досяг 3,89 тис. дол., залишаючись значно нижчим, ніж у країнах Європейського Союзу – близько 35 тис. дол. [10].

Додаткові висновки про розвиток чи спад економіки, їхні темпи, про коливання економічної кон'юнктури, ступінь впливу окремих чинників на вітчизняну економіку, можна зробити, оцінюючи динаміку темпів зростання показників. Темпи приросту НВВП, коливаючись у межах 10% у 2012-2014 та 2019-2020 р.р., сягають до 20-30% у 2015-2018 та 2021 р.р. Щодо обсягів РВВП, то від'ємні темпи приросту – -2,5% демонструє 2014 рік, а максимальні – близько 42% – 2016 рік. Подібні тенденції завжди мають об'єктивні причини. Криза 2014 р., обумовлена військовими діями на Сході України та відповідною політичною нестабільністю в країні, що призвело до зростання темпів інфляції, девальвації національної валюти й очікуваних негативних настроїв в суспільстві. Суттєве зниження показників у 2020 р. є наслідком пандемії вірусу Covid 19, що й досі залишається актуальною, адже часові межі її вирішення не мають конкретних значень, а наслідки для соціально-економічної сфери є важко прогнозованими [5].

Необхідність розуміння причин тенденцій розвитку національної економіки, як середовища функціонування українських організацій, вимагає аналізу якості економічного зростання, про що свідчить внесок різних видів економічної діяльності у ВВП. Україна відрізняється високим рівнем спеціалізації базисних галузей і регіонів у національній економіці, що характеризується сировинною спрямованістю та незначною часткою високотехнологічних і наукоємних галузей, орієнтованих на продукування нових знань та технологій – близько 3% у структурі ВВП у порівнянні з майже 15% добувної та переробної промисловості. Фахівці вважають це стримуючим фактором економічного зростання, передумовою формування регресивної галузевої структури економіки, та пояснюють історичними особливостями розвитку регіонів, не завжди сприятливим інвестиційним кліматом й відсутністю дієвих інституційних реформ в Україні [1, 11]. Промислове виробництво прямо або опосередковано формує динаміку економіки в цілому – втрата майже 20% промислового виробництва через окупацію промислової частини Донбасу у 2014 р. призвело до зниження частки добувної промисловості у загальному обсязі ВВП – майже на 1%. Пандемія коронавірусу у 2020 р. відняла ще 1,15% від частки добувної та 0,56% від частки переробної, що, разом із їх зорієнтованістю на енергоємні, залежні від імпорту енергоносії, негативно позначилось на ефективності економіки в цілому внаслідок її суттєвої залежності від зазначених галузей економіки. Не слід поступове уповільнення темпів

зростання частки промисловості у ВВП України розцінювати виключно як негативне явище [6]. Зміни в економіці розвинених країн світу вже давно свідчать про поступовий перехід до постіндустріальної стадії їхнього розвитку з характерним зниженням частки промисловості та матеріального виробництва на фоні активного розвитку сектора інформації та послуг. Загальні тенденції у структурі ВВП України впродовж 2012-2021 р.р. також відображають її суттєву зміну, що відповідає тенденціям переходу розвинених країн до постіндустріального суспільства з характерною суттєвою перевагою сфери послуг (понад 70%).

Важливо, враховуючи потенційні переваги України, основними з яких є людський капітал, географічне розташування та природні ресурси, визначити найпотужніші чинники майбутнього якісного стрибка. Ними можуть стати сектори економіки, види економічної діяльності та вітчизняні організації, спроможні створювати на інноваційній основі високоякісні продукти, затребувані на міжнародних ринках. Отже, основу національної економіки складають організації різного рівня. Об'єднані у єдину систему, приймаючи участь у суспільному розподілі праці, вони є основними суб'єктами національної економіки [4]. Не менш важливим є людський капітал, тобто високоосвічені працівники, як головні носії необхідних знань та навичок, об'єднані реалізацією загальної мети та ефективним управлінням [Ошибка! Источник ссылки не найден.]. У непростих умовах виключною є роль та коло завдань, успішно вирішуваних вітчизняними підприємцями [8]. Розвиток підприємництва і в усіх галузях національної економіки сприяє формуванню ефективної ринкової системи господарювання.

Отже, дослідження стану, тенденцій та перспектив розвитку вітчизняних організацій в сучасних умовах, відстеження динаміки їх формування, регіональної та галузевої структури, оцінка фінансових результатів діяльності, зокрема, на зовнішньому ринку країни, набуває статусу першочергового завдання на шляху визначення основних передумов та проблем формування та функціонування компетентних організацій, як головного чинника підвищення їх конкурентоспроможності й зміцнення позицій України на світовому ринку.

Список використаних джерел

1. Дубовиков М. М., Величко О. В. Проблеми формування науково-технологічного та інноваційного потенціалу України. *Економічний вісник Донбасу*. 2011. № 3 (25). С. 158-163.
2. Єріна А.М., Галицька Е. В. Гармонізація національної системи статистичної інформації з міжнародними стандартами. *Наукові записки*. Спеціальний випуск. 2002. Том 20. С. 411-414.
3. Кузьмін О. Є., Пирог О. В. Економічний розвиток національної економіки України: регіональний аспект. *Ефективна економіка*. № 4, 2013. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2013_4_4
4. Кухарська Н. О., Забарна Е. М., Задорожнюк Н. О. Національна економіка: теорія, методологія та сучасні тенденції трансформації: монографія. Херсон : Олді+, 2020. 288 с.
5. Лавров Р. В., Кравченко А. О., Козловський С. В., Мазур Г. Ф. Тенденції та перспективи розвитку економіки в умовах коронакризи. *Економіка та держава*. № 10/2021. С. 12-19.
6. Навроцький О. О. Сфера послуг у формуванні постіндустріальної структури національної економіки. *Вісник НТУ «ХПИ»*. 2014. № 66 (1108). С. 105-112.
7. Надвиничний С. А. Економічний розвиток аграрної сфери України : дис. ... д-ра екон. : 08.00.03. Миколаїв, 2019. 515 с.
8. Національна економіка : Навч. посіб. / Л. О. Петкова та ін.; за заг. ред. проф. Л. О. Петкової. К. : «МП Леся», 2009. 288 с.
9. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL : <https://ukrstat.gov.ua/>
10. Офіційний сайт Світового Банку. URL : <https://data.worldbank.org>
11. Проблеми та пріоритети формування інноваційної моделі розвитку економіки України / Жаліло А. Я., Архієреєв С. І., Базиліук Я. Б. та ін. ; Київ : НІСД К, 2006. 120 с.